

भूमे साप्ताहिक

वर्ष ४

अङ्क ४

२०७९ माघ ४ बुधबार

सम्पादकीय

विपद्बाट बच्न पूर्वतयारी गरौं

भनिन्छ, विपद् बाजा बजाएर आउँदैन। कतिबेला के आइपर्छ केही भन्न सकिदैन। हाम्रो जस्तो उच्च पहाडी क्षेत्रमा विपद् जतिबेला पनि आइपर्न सक्छ। मौसम अनुसार प्राकृतिक रूपमा आइपर्ने विपद् सबैभन्दा बढी हाम्रो क्षेत्र नै प्रभावित हुने गर्दछ। भौगोलिक रूपमा पहाडी क्षेत्र भएकाले वर्षामा पहिरो, हिउँदमा हिमपात, अत्यधिक चिसो, गर्मी मौसममा हावाहुरी र आगलागी जस्ता जोखिमले हामीलाई सधैं तर्साइरहेका हुन्छन्। त्यसैले सरकारी तहबाट होस् वा नागरिक तहबाट विपद्बाट बच्न पूर्वतयारी गरिराख्नुपर्छ।

यतिबेला हिउँद यामको मौसम छ। भौगोलिक हिसाबले हाम्रो भूमे गाउँपालिका उच्च पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित छ। भौगोलिक विकटताले सहज स्वास्थ्य सेवा र यातायातको व्यवस्था छैन। त्यसैले विपद्बाट बच्न हाम्रो जस्तो विकट र दुर्गम क्षेत्रमा पूर्वतयारी झनै आवश्यक छ। अहिले जाडो बढ्दै छ। बिस्तारै उच्च पहाडी क्षेत्रमा हिमपात हुने सम्भावना छँदै छ। साँझ बिहान अत्यधिक चिसो बढेको छ। यस्तो अवस्थामा विपन्न समुदायका नागरिकको जीवन झनै कष्टकर बनेको छ। त्यसैले सरकारी तथा नागरिक तहबाट सामुहिक भावनाका साथ चिसो, हिमपात र यसबाट आइपर्ने विपद्बाट बच्न पूर्वतयारी गरौं।

प्रकाशक

भूमे गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

खाबाडबगर, रुकुम (पूर्व)
लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

माघे संक्रान्तिको अवसरमा खेलकूद प्रतियोगिता

❖ बालाराम शेर्पाली

माघ २ । माघे संक्रान्ति पर्वको अवसरमा भूमे गाउँपालिका वडा नम्बर ६ महतमा खेलकूद प्रतियोगिता आयोजना गरिएको छ ।

विजयदीप युवा क्लवको आयोजनामा महतमा महिला तथा पुरुष भलिबल, पुरुष फुटबल, धनुषवाण, रस्साकसी, पुरुष ५ हजार र महिला ३ हजार मिटर दौड, नृत्य तथा लोक दोहरी प्रतियोगिता आयोजना गरिएको हो ।

माघ ८ गतेसम्म सञ्चालन हुने खेलकूद प्रतियोगितामा माघ २ गते भव्य कार्यक्रम गरी उद्घाटन गरिएको छ । प्रतियोगितामा सञ्चालित विभिन्न खेलमा पुरस्कार राशी पनि राम्रै राखिएको आयोजक संस्थाले जानकारी दिएको छ । जसअनुसार पुरुष भलिबल विजेताले ५२ हजार, उपविजेताले ३२ हजार, तृतीयले २२ हजार नगद तथा कप, मेडल र प्रमाण पत्र तथा सान्त्वनाले १२ हजार नगद र प्रमाण पत्र पाउने छन् ।

महिला भलिबलतर्फ विजेताले ३२ हजार, उपविजेताले २२ हजार, तृतीयले १२ हजार नगद, कप, मेडल र प्रमाण पत्र पाउँदा सान्त्वनाले ८ हजार र प्रमाणपत्र पाउने छन् ।

फुटबल प्रतियोगिताको विजेताले २५ हजार नगद, कप, उप विजेताले १५ हजार, तृतीयले १० हजार मेडल र प्रमाण पत्र तथा सान्त्वनाले ५ हजार र प्रमाणपत्र पाउँदा धनुषवाणको प्रथमले १० हजार मेडल र प्रमाणपत्र पाउने खेल संयोजक धर्म बुढाले जानकारी दिनुभयो । त्यस्तै, रस्साकसी प्रतियोगिताको विजेताले भने खसी पुरस्कार पाउने छ ।

५ हजार मिटर पुरुष दौडको प्रथम हुनेले ४ हजार, द्वितीयले ३ हजार र तृतीयले २ हजार, ३ हजार मिटर महिला दौडमा प्रथम हुनेले ३ हजार, द्वितीयले २ हजार र तृतीयले १ हजार, नृत्यमा पहिलो हुनेले ५ हजार, दोस्रो हुनेले ३ हजार र तेस्रो हुनेले २ हजार तथा लोकदोहरीमा प्रथमले ४ हजार, द्वितीयले ३ हजार र तृतीयले २ हजार पुरस्कार पाउने आयोजकले जनाएको छ ।

खेलकूद प्रतियोगिताको उद्घाटन समारोहमा प्रमुख अतिथि जिल्ला खेलकूद विकास समितिका अध्यक्ष नागेन्द्र सुनार, वडा नं. ६ का अध्यक्ष विक्रम बुढालगायतले प्रतियोगिता सफलताको शुभकामना व्यक्त गर्नुभएको थियो । उद्घाटन समारोहमा साँस्कृतिक झाँकी, बाजा गाजासहितको ५थाली प्रदर्शन गरिएको थियो ।

पर्यटकीय गन्तव्य बन्दै लुकुम गाउँ

❖ शब्द/तस्विर : डम्बर बुढामगर

अग्लो पहाड। पहाडको फेदमा छ लुकुम गाउँ। बाक्लो बस्ती, आफ्नै भाषा र रीतिरिवाज यस गाउँको पहिचान हो। छेउमा रहेका अग्ला धुपीका रुखहरूले गाउँको सुन्दरतालाई थप बढाएको छ।

एक दशक अगाडिसम्म लुकुम गाउँ सुनसान थियो। जब मध्यपहाडी लोकमार्गले जोडियो, तब गाउँमा विकासका लहर छाउनुका साथै पर्यटकीय गन्तव्य बन्न थाल्यो।

लोकमार्गले गाउँलाई जोडेपछि दुर्गम ठाउँ सुगममा परिणत त हुने नै भयो, त्यसमाथि गाउँको सुन्दरता र परम्परा आगन्तुकका लागि महत्वपूर्ण गन्तव्यसमेत बन्यो।

लोकमार्गले नजोडिदा ओझेलिएको लुकुम गाउँ अहिले एकाएक चर्चामा आएको छ। सडकले गाउँलाई पर्यटकीय गन्तव्य बनाउनुका साथै स्थानीयवासीलाई सहजतासमेत प्रदान गरेको छ। रुकुम (पूर्व)को भूमे गाउँपालिका-१ मा पर्ने लुकुम गाउँमा अहिले दैनिक सयौं आन्तरिक पर्यटक पुग्ने गर्दछन्। तीन वर्ष अगाडि लोकमार्ग कालोपत्र भएपछि लुकुम गाउँ धेरैको रोजाइमा परेको छ।

सडकको सहज पहुँच तथा रुकुम र बागलुङबाट नजिक पर्ने हुँदा बागलुङ, पूर्वीरुकुम तथा पश्चिम रुकुमबाट दैनिक सयौं पर्यटक लुकुम गाउँमा घुम्न आउने गरेको स्थानीय श्रीप्रसाद पुनमगरले बताउनु भयो।

पुनमगर भन्नुहुन्छ, “सडक आएपछि त निकै सजिलो भयो, पहिले यहाँ यही गाउँमात्रै थियो, अहिले तल बजार बन्दै छ, बाटो पनि राम्रो बनेको छ, अहिले धेरै ठाउँबाट मान्छे घुम्न आउँछन्, हाम्रो पुरानो गाउँमा डुल्ने, घुम्ने र फोटो खिचेर जान्छन्, यो गाउँ हाम्रो पुख्रिदिखि नै यस्तै थियो, यहाँ धेरैजसो पुराना घरमात्रै छन्, यही घर अहिले धेरैले मन पराए।”

लोकमार्गले जोडिएपछि गाउँले मुहार फेरेको पुनमगर बताउनु हुन्छ। उहाँले पहिले आफूहरू नयाँ ठाउँमा सामान किनमेल गर्न पुगेको भन्दै अहिले धेरै मान्छे आफ्नै गाउँमा घुम्दै आउँदा खुसी लागेको बताउनु भयो। गाउँलाई पर्यटनसँग जोड्न लोकमार्गले ठूलो भूमिका खेलेको उहाँको भनाइ छ।

“पहिले हामीहरू नुन, तेल र चामल ल्याउन एक साता लगाएर दाङ तुल्सीपुर पुग्थ्यौं, त्यतिबेला त्यो ठाउँमा जाँदा यहाँका गाउँलेलाई धेरै समस्या थियो, तर नयाँ ठाउँ देखदा रमाइलो लाग्थ्यो”, पुनमगरले भन्नुभयो, “अहिले बाहिरी मान्छे हाम्रो गाउँमा आउँदा रमाइलो लाग्यो भन्छन्, केही मान्छेहरू त एक—दुई दिन बसेर घुमेर जान्छन्।”

स्थानीय सुनकुमारी पुनमगर सडकले गाउँलेको जनजीवनमा ठूलो परिवर्तन ल्याएको बताउनु हुन्छ। पुरानो गाउँ अहिलेका युवायुवतीका लागि आकर्षक गन्तव्य बनेको भन्दै गाउँ घुम्न आउनेले स्थानीय स्तरमा उत्पादन भएका सामान किनेर लैजाने गर्दा गाउँलेको आयआर्जनमा टेवा पुगेको उहाँको भनाइ छ।

“यो बाटो नआउँदा गाउँमा बाहिरी मान्छे कम्पै आउँथे, यहाँका मान्छे सामान किनेमले गर्न, केटाकेटी पढ्न र व्यापार व्यवसाय गर्न दाङ जान्थे, गाउँमा उत्पादन भएका सिमी, आलु बाहिर जान पाउँदैनथ्यो”, उहाँले भन्नुभयो, “अहिले बाहिरबाट घुम्न आउनेले पनि सिमी किनेर लैजान्छन्, अरु ठाउँको भन्दा स्वादिलो हुन्छ भन्छन्, गाउँमा बुनेका कोक्रो, डालो, नाइलोसमेत किनेर लान्छन्।”

अर्का स्थानीय आसबहादुर विकले गाउँबाट बाहिरनेको सङ्ख्यामा कमी आएको बताउनु भयो। उहाँले लोकमार्गले गाउँ नजोडिँदा गाउँमा बूढापाकामात्रै हुने गरेको स्मरण गर्दै अहिले बजार गएर व्यापार व्यवसाय गर्ने पनि गाउँमै फर्किएको बताउनु भयो।

उहाँले गाउँलेको मुख्य पेसा पशुपालन र कृषि भएको भन्दै आफूहरूका कामलाई पनि बाहिरबाट आउने मान्छेले निकै चासो दिएर हेर्ने तथा सिकने गरेको बताउनु भयो। गाउँलाई अझ थप व्यवस्थित र सरसफाइमा ध्यान दिन सके धेरै पर्यटक भित्र्याउन सकिने विकको भनाइ छ।

उहाँले भन्नुभयो, “यो सडकमा दैनिक धेरै गाडी गुड्छन्, त्यसमध्ये अधिकांश गाडी यही गाउँ अगाडि रोकिएर फोटो खिच्ने, गाउँ घुम्ने गर्छन्, उनीहरूलाई हाम्रो काम, रहनसहन पनि निकै मन पर्दोरहेछ, धेरैजसोले घरमा आएर तान बनाइ, रौं प्रशोधन गरेको हेर्छन्, कोही त बारीमा पनि पुगेर काम गरेको हेर्ने गर्छन्।”

बागलुडबाट घुम्न गएका मिलन बुढामगरले लुकुम गाउँ निकै रमाइलो भएको हुँदा आफू चार पटक घुम्न गएको बताउनु हुन्छ। एकैनासले चिटिक्क मिलेर बनेका घर र यहाँका स्थानीयवासीको मौलिक संस्कृति र रहनसहन मनपर्ने हुँदा आफू पटक पटक लुकुम गाउँ घुम्न जाने गरेको बताउनु भयो। अहिले लोकमार्ग कालोपत्र भएपछि यहाँ आउन धेरै समय नलाग्ने बुढामगर बताउनु हुन्छ।

“पहिले बागलुडबाट रुकुम कम्पै मान्छेहरू पुग्थे, बाटो सहज थिएन, पैदल हिँडेर पुग्नु पनि गाह्रो थियो, अहिले साढे दुई घण्टामै निसीखोलाबाट लुकुम आइन्छ, बिदा भयो भने घुम्न आउने ठाउँ नै लुकुम हो मेरो”, उहाँले भन्नुभयो, “यो गाउँ आन्तरिक पर्यटकका लागि मात्रै होइन, विदेशीका लागि पनि निकै आकर्षक बन्न सक्छ। यहाँका स्थानीयवासीले विदेशी आउने वातावरण मिलाउन सके यो ठाउँ देशकै उत्कृष्ट गन्तव्य बन्न सक्छ जस्तो लाग्छ।”

पशुपालक किसानलाई तालिम

❖ बालाराम शेर्पाली

पशुपालक किसानहरूलाई आधुनिक तरिकाले पशुपालनको सिकाइका लागि तालिम दिइएको छ । भूमे गाउँपालिकाको आयोजनामा अभियानात्मक रूपमा वडा वडामा पुगेर पशुपालक कृषकहरूलाई तालिम दिइएको हो ।

पशुपालन गर्ने किसानहरूको क्षमता विकास र जागरुकता फैलाउन गाउँपालिकाको वार्षिक कार्यक्रम अनुसार पालिकाका नौ वटै वडामा तालिम दिइएको हो ।

पुस ३ गते भूमे गाउँपालिका वडा नं. ९ बाट सुरु भएको तालिम पुस २२ गते भूमे वडा नं. १ मा पुगेर समापन गरिएको थियो । तालिममा पशुपालनको परिचय र महत्व, घाँस उत्पादन तथा स्थानीय स्तरमा दाना तयार गर्ने तरिका, भकारो सुधार, रोग तथा उपचारजस्ता विषयमा सैद्धान्तिक पक्षका बारेमा प्रशिक्षित गरिएको थियो ।

विभिन्न स्थानमा गरिएको उक्त तालिममा १२६ जना महिला र ४२ जना पुरुष गरि १६८ जना किसान सहभागी भएका थिए । तालिममा नारायण ओली र भुपेन्द्र शाहीले प्रशिक्षण दिनुभएको थियो ।

तालिमका क्रममा पशुहरूको आन्तरिक तथा बाह्य परजीवी नियन्त्रण र पोषण सुधारका लागि औषधी वितरण पनि गरिएको थियो ।

चिसोले जनजीवन कष्टकर

❖ बालाराम शेर्पाली

माघको शुरुवातसँगै अत्यधिक चिसो बढ्दा भूमे गाउँपालिका लगायत उच्च पहाडी र हिमाली क्षेत्रको जनजीवन प्रभावित बनेको छ । उच्च पहाडी क्षेत्रमा पर्ने भूमे गाउँपालिकाका बासिन्दा र पशुचौपाया समेत चिसोबाट नराम्ररी प्रभावित बनेका छन् ।

चिसो बढेसँगै घरबाहिर निस्केर कामकाजमा जान समेत असहज बनेको स्थानीय बताउँछन् । चिसोका कारण घरबाहिर कमै निस्कने गरेका छन् । दिनानुदिन बढ्दै गएको जाडोले कामकाज गर्न त परै जाओस् हिउँदको समयमा पारिलो घाम तापन पाएका छैनन् । बालबालिका र वृद्धवृद्धा विरामी हुने क्रम बढेको गाउँघरमा निकै बढी नै भेटिन्छ । खेतबारीमा लगाइएको हिउँदे बाली, गहुँ जौ र बेमौसमी तरकारी खेती चिसोका कारण कुहिन थालेको भूमे ३ का किसान तारा थापाले बताए ।

चिसोकै कारण भूमे गाउँपालिकाको ग्रामीण भेगमा सर्वसाधारणको चहलपहलमा कमी आएको छ । बजारमा सामान किनमेल गर्न आउने मानिसहरूको सङ्ख्या पनि हात्तै घटेको व्यापारीले बताएका छन् ।

चिसोकै कारण स्वास्थ्य चौकीहरूमा विरामीको सङ्ख्या बढेको स्वास्थ्यकर्मीहरू बताउँछन् । भूमे गाउँपालिकामा नौ वटा वडा छन् । अधिकांश गाउँबस्तीमा तुषारोका साथै उच्च क्षेत्रमा हिउँ पनि पर्न थालिसकेको छ । जाडोबाट बच्नका लागि स्थानीय बासिन्दाहरू दाउरा बालेर आगो ताप्ने, न्याना कपडा लगाउने र घरभित्रै बस्ने अवस्थामा पुगिसकेका छन् ।

उत्कृष्ट निबन्ध

शिक्षामा विज्ञान र प्रविधिको भूमिका

❖ विरजङ्ग बुढा मगर

कुनै विषयको ज्ञान, सीप र धारणाको समन्वयात्मक क्षमता प्राप्त गर्नु शिक्षा हो। त्यसैले जीवनपर्यन्त सिकाइको पहुँचमा विस्तार गर्न शिक्षामा विज्ञान र प्रविधिको भूमिका अहम् छ। विज्ञान सिद्धान्तसहितको यन्त्र हो। यसले मानिसको दैनिक जीवन सरल तथा सहज बनाइरहेको छ। आजको युगमा शिक्षा जीवन हो। यसले मानिस र समाजलाई प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा जीवन्त तुल्याइरहेको हुन्छ। यसकारण मुलकको समृद्धिका लागि शिक्षामा विज्ञान र प्रविधि साथ-साथै लैजान जरुरी छ।

शिक्षाले मानिसलाई अनुशासित र मर्यादित बनाउने गर्दछ। नेपालको इतिहासमा विगतलाई हेर्दा विज्ञान र प्रविधिको विकास, आर्थिक अनुशासन तथा सार्वजनिक सेवा-प्रवाहमा स्रोतको कुशल व्यवस्थापनजस्ता सुशासनका आधारभूत मान्यताहरूलाई आत्मसाथ नारी सर्वसाधारणलाई छिटो र छरितो तथा कम खर्चिलो ढङ्गबाट शिक्षा हासिल गर्ने उद्देश्यको समायोजनका लागि प्रशिक्षित गर्दछ भने भावी जीवनको लागि पनि तयार गराउँछ। समाज र विज्ञानमा तीव्र गतिको परिवर्तन आवस्थाले समाजमा कुनै पनि अवस्थामा समायोजित भएर बस्नका लागि नयाँ-नयाँ ज्ञान र सीपको सिकाइ सिकिरहनु पर्दछ। जीवनका हरेक क्षणमा विज्ञान र प्रविधिका नयाँ-नयाँ कुराहरूले शिक्षामा विज्ञान र प्रविधि अपरिहार्य छ।

अहिलेको आधुनिक युगमा शिक्षा एकपटक मात्र प्राप्त गरेर पुग्दैन। समाजका माग, चाहना र आवश्यकता दिनानुदिन परिवर्तन भइरहन्छन्। त्यसैले गर्दा शिक्षामा सकारात्मक क्रान्ति ल्याउन एवम् जीवनपर्यन्त सिकाइको विस्तार गर्न विज्ञान र प्रविधिको ठूलो भूमिका रहेको छ।

हाल विश्वभरि नोबेल कोरोना भाइरस (कोभिड-१९) को सिर्जना गरेको विषम परिस्थितिमा शिक्षामा भएको प्रभावलाई विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग गरी देशलाई नयाँ दिशामा लैजान यसको उच्चतम विकास र सदुपयोगको खाँचो छ। कोरोना भाइरसले हाल विश्वलाई नै तरङ्गित गरेको अवस्थामा नेपालमा पनि प्रभाव परिरहेको छ। त्यसैले गर्दा यस समयलाई अवसरको रूपमा लिई हरेक क्षेत्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकासमा जोड गरी नेपालको शिक्षा प्रणालीमा विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग गरी शिक्षामा आमूल परिवर्तन गर्न सकिन्छ। नेपालको परिवेशमा केही विद्यालयको कक्षाकोठामा पहिला कालोपाटी, त्यसपछि हाइट बोर्ड हुँदै अहिले इन्टरेक्टिभ स्मार्ट बोर्ड प्रयोग हुन थालेको छ। सूचना, सञ्चार र विज्ञान प्रविधिमा आएको क्रान्तिले कक्षाकोठाको सिकाइमा आमूल परिवर्तन आएको छ। अहिलेको कक्षाकोठामा सामाजिक सञ्जाल, क्लास ब्लगिड र विकास, पोड्कास्टिङ इन्टरेक्टिभ ह्वाइटबोर्ड र विभिन्न मोबाइल साधनहरू प्रयोग हुन थालेका छन्। तथापि विज्ञान र प्रविधिको सिकाइमा उपयुक्त र बैज्ञानिक प्रयोग हुन सकेको देखिदैन। सहज पहुँच आम विद्यार्थीमा पुगेको छैन। विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग केही निजी र सम्पन्न सरकारी विद्यालयमा भएको देखिन्छ। अहिलेको समयमा कक्षाकोठा प्रविधिमैत्री हुनु पहिलो शर्त हो भने शिक्षण सिकाइमा मिडिया मेथड, मेटेरियलजस्ता विभिन्न प्रविधिहरूको सान्दर्भिक प्रयोग हुनु आवश्यकता हो।

अबको शिक्षामा राज्यको तीनै तहमा सम्पन्न सरकारले डिजिटल कक्षाको विकासमा लगानी तीव्र गतिमा अगाडि बढाउन जरुरी छ। सामुदायिक विद्यालयहरूमा त्यसको पहुँच विस्तार गर्न सरकारले कार्यक्रमहरू आघि बढाइसकेको छ। त्यसैले कतिपय ठाउँमा आइटी (IT)

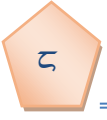
ल्यावमार्फत् विस्तृतिकरण गरिदैछ। आजको एकाइसौं शताब्दीमा हावाको गतिसरी शिक्षण कार्यलाई पनि तीव्र गतिमा परिवर्तन गर्न विज्ञान र प्रविधिको अहम् भूमिका रहेको छ। हामीले चाहेका कुराहरू पढ्न वा सिक्नका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार गरेको कक्षा १ देखि १० सम्मको पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र शिक्षक निर्देशिकासमेत विभिन्न कुराहरू मोबाइल एप्समै पाउन सक्छौं। १ नं. प्रदेश सरकारले केही वर्षमा पेपरलेस विद्यालय बनाउने हिसाबमा विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा अगाडि बढ्ने घोषणा गरेको छ। त्यसैले समाजको आवश्यकतासँगै अगाडि बढ्न विद्यालयमा इन्टरनेट र स्मार्ट डिभाइस जडान गरिनु पर्दछ। जसले गर्दा सरकारले निर्धारण गरेका पाठ्यक्रम सामग्रीहरू अनलाइन पुस्तकालयमा वेवसाइटबाट अध्ययन गर्न सकिन्छ। ई-पुस्तकालय एप्सबाट आफूलाई आवश्यक कुराहरूको अध्ययनबाट शिक्षामा कायापलट गर्न सकिन्छ। जहाँ शिक्षण कार्यका लागि आकर्षित गर्न एनिमेशन गरेर आवश्यक कुराहरू हेर्न र पढ्न सकिन्छ। यसबाट भिडियो खेलहरू, सिकाइका एप्सहरू र रमाइला अभ्यास गर्दै शिक्षा हासिल गर्न सकिन्छ।

शिक्षाको क्षेत्रमा अब हरेक विद्यालयमा सिकाइका एप्स बनाउनेदेखि स्मार्ट क्लास रूम बनाउनु पर्दछ। किनकि सरकार एवम निजी क्षेत्रले डिजिटल कक्षा निर्माण गर्नमा मात्र विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग सीमित छैन। त्यसैले अबको शिक्षा कस्तो हुनुपर्छ? भन्ने प्रश्नमा अर्थात् शिक्षाको हकमा सबैभन्दा ठूलो चुनौति र अवसर शिक्षकलाई छ। यदि कक्षाकोठामा प्रविधिको प्रयोग गर्न सकेमा शिक्षालाई प्रभावकारी ढङ्गबाट परिवर्तन गर्न सकिन्छ। साथै शिक्षामा विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग गरी शिक्षण गर्ने कुरामा ध्यान दिनु अहिलेको आवश्यकता हो। अबको शिक्षामा एक विद्यार्थी एक पुरस्कार अभियान सञ्चालन गरी उक्त कार्यक्रमलाई अगाडि बढाउन अबको शिक्षक सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा पूर्ण जानकारी र अद्यावधिक भएको हुनुपर्दछ। सिकाइमा नयाँ प्रविधिको ज्ञान, सीप र धारणाहरू सम्बन्धी पूर्ण विश्वास र इच्छाशक्ति भएको हुनुपर्दछ। यसको

लागि तत्परता र जोश चाहिन्छ। विज्ञान र प्रविधिको प्रयोगको तालिम हरेक शिक्षकले लिएर आफूलाई अब्बल बनाएर मात्र कक्षाकोठामा प्रवेश गर्ने वातावरण सिर्जना गर्न तीनै तहको सरकार र स्वयं व्यक्ति आफै अपरिहार्य विषय बनेको छ। स्मार्ट डिभाइसको प्रयोग गर्ने तरिका, पावर प्वाइन्ट सिकाउनु पर्दछ। सिक्नुपर्दछ।

आगामी दिनहरूमा विद्यालयको कक्षाकोठा प्रविधिमैत्री बनाउनु पर्दछ। जसको लागि कोठाको आकार-प्रकार डेस्क-बेन्च, प्रकाश, हावा, तापक्रम, विद्युत तथा उच्च गतिको इन्टरनेट आदिको व्यवस्थापन राम्रो हुनुपर्छ। इन्टरेक्टिभ स्मार्ट बोर्ड, प्रोजेक्टर, साउन्ड सिस्टम तथा स्मार्ट साधनहरूको उचित व्यवस्थापन गर्नुपर्छ। यस्ता साधन तथा स्रोतहरूले विद्यालयलाई डिजिटल मात्र होइन विद्यालयको शिक्षालाई स्मार्ट बनाउनु पर्छ। विज्ञान र प्रविधिले शिक्षामा ल्याएको सकारात्मक परिवर्तनलाई अब्बल बनाउन स्मार्ट पाठयोजनाको निर्माण र प्रयोगमा ध्यान दिनु जरुरी छ। जसका लागि विद्यालय शिक्षाको डिजिटल र स्मार्ट सामग्रीहरूको आधारमा सिकाइको लागि स्मार्ट बोर्ड, स्मार्ट मोबाइल, सिकाइका एप्सहरू, ई-लर्निङ, मिदास इ क्लासका एप्स, पाठ सम्बन्धी खेलहरू कक्षा, कविता र नाटको भिजुअलाइजेसनहरू समावेश गरी योजना निर्माण गर्नुपर्छ। विज्ञान र प्रविधिले गरेका चमत्कारी कार्यहरू व्यवहारिक रूपमा कार्यान्वयन गर्न पावर प्वाइन्ट, स्लाइड निर्माण, डढकुमेन्ट्री निर्माण गरी भिजुअल, शिक्षण विधि र शैली समेटी स्मार्ट पाठयोजना निर्माण र प्रयोग गर्ने योजना प्रत्येक विद्यालयका शिक्षकले आफै निर्माण गर्न सक्नु पर्दछ। अनि मात्र अश्लील योगदान गर्दछ।

सिकाइका लागि निर्माण गरिएका स्मार्ट योजना कार्यान्वयन गर्नका लागि सिकारुको रुचि अनुसारको साधन र शैली अनुसारको सामग्री छनोट गरी प्रभावकारी र आकर्षक तरिकाले शिक्षण गर्नु पर्छ। सिकारुलाई सिकाइमा सक्रिय सहभागी गराउँदै आधुनिक र वैज्ञानिक तरिकाले प्रविधिमैत्री शिक्षण गर्नुपर्छ। अब शिक्षामा इन्टरेक्टिभ स्मार्ट बोर्ड हुनु अनिवार्य भएको छ। किनभने अहिलेको आधुनिक

शिक्षण सिकाइ यसबाट गर्न सकिन्छ। यसको प्रयोग विद्यालयको कक्षाकोठामा सिकारूसँग सूचनाहरू आदान-प्रदान गर्न, सञ्चार र जोड्न, टचस्क्रिनको प्रयोग गरी चाहेको पाउन अनलाइन इन्टरनेट जडान गरी चित्र, भिडियो र फिल्म हेर्न, वातावरणीय हिसावले — हरियाली बनाउन तथा सम्बन्धित पाठको भिजुअलाइज गर्न सकिन्छ। शिक्षण डकुमेन्ट चित्र, भिडियो, स्लाइड, फोल्डर बनाएर सेभ गर्न, पछि आवश्यक परेको वेला प्रयोग गर्न, आवश्यक कुरा लेख्न, चित्र बनाउन, पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकहरू ठाउनलोड गरी सेभ गर्न, गेम खेलन, विद्यार्थीको परीक्षा लिन, नोट लेख्न, मस्तिष्क मन्थन गर्न र मिडिया प्रस्तुतीकरण जस्ता सबै खालका काम गर्न सकिन्छ। अबको युगमा बोर्ड मात्र स्मार्ट होइन शिक्षक र विद्यार्थी दुबै हुनुपर्छ।

(समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली) नेपाल सरकारले तय गरेको नारा हो। यही सुन्दर लक्ष्य पूरा गर्न सरकार लागिपरेको देखिन्छ। त्यो समृद्धि हासिल गर्न सरकारले विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा- कम्तीमा कुल ग्राहस्थ उत्पादनको १% लगानी गर्नुपर्ने देखिन्छ। यस यात्रामा सरकारको यात्रा सहज देखिदैन तर केही ठोस पहलकदमी उपेक्षा गरिहाल्न मिल्ने छैनन्। स्वयम्सेवकीय रूपमा वैज्ञानिक गतिविधिमा युवालाई जागृत गराउनु पर्छ। मुलुकमा विज्ञान शिक्षाको सुरुवात एक सय वर्षको अवधिमा ३३० वटा वैज्ञानिक संस्था कार्यान्वयन छन्। तर पनि वैज्ञानिक संस्थाबाट अनुसन्धान तथा विकासको संस्थागत विकास हुन सकेको देखिदैन। संस्थागत विकास मत पारदर्शिता अर्को अहम चुनौती हो। यसलाई परिणाममुखी वैज्ञानिक निर्माण गर्नुपर्नेछ। आर्थिक पक्ष सबल बनाउन तथा वैज्ञानिक अनुसन्धानलाई बहुवा दिन राज्यको मुख ताक्ने परम्परा तोड्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरी राष्ट्रिय विज्ञान तथा प्रविधि कोष निर्माण गर्नुपर्दछ। उच्च शिक्षाको नाममा विज्ञान र प्रविधि अध्ययन गर्ने जमात पलायनवादी सोचबाट आक्रान्त छ। पलायनवादी सोचलाई रोक्न र विदेशमा रहेका नेपाली वैज्ञानिकहरूलाई स्वदेशमा भित्र्याउने वातावरण तयार गर्नुपर्नेछ।

माथिका उल्लेखित योजनाहरू सफल पार्न विभिन्न किसिमका समस्याहरू छन्। जस्तै लक्ष्यसहितको स्पष्ट खाका नहुनु। प्राचीन प्रविधिलाई संस्थागत विकास गरी पाठ्यक्रम तथा उत्पादनमा ध्यान दिन नसक्नु। राष्ट्रको आवश्यकताभन्दा फरक धारमा अनुसन्धान गरिनु। विषयवस्तुमा प्राचीन विज्ञान तथा व्यावहारिक प्रविधिमा अनुसन्धान गर्ने पाठ्यक्रम समाविष्ट नगर्नु। विज्ञानको उच्चतम प्रयोग नीतिका लागि राष्ट्रिय विज्ञान नीतिको पालना नगर्नु। वैज्ञानिक संस्थाहरूबीच समन्वयको अभाव हुनु। स्वदेशी तथा विदेशी दक्ष जनशक्तिको मूल्याङ्कन प्रणाली कमजोर हुनु। निजी क्षेत्रलाई अनुसन्धान र विकासमा लगानी गर्न उत्प्रेरित गर्न नसक्नु। अनुसन्धानका लागि लगानीलाई प्राथमिकता नदिइनु। त्यसैले अबको बाटो भनेको विज्ञान र प्रविधिमा कूल ग्राहस्थ उत्पादनको एक प्रतिशत लगानी गर्ने वातावरण तयार गरौं। विश्वविद्यालयबाट सेवानिवृत्त प्राध्यापक भनेका थिंक टयाङ्क हुन्। उनीहरूको अनुभव युवामा हस्तान्तरण गर्ने संस्कृति निर्माण गरौं। विज्ञान र प्रविधिको विकासमा युवालाई अगाडि बढाऔं। नेपालका उच्च हिमाली भेगमा खगोलीय केन्द्रको विकास गरी पर्यटकीय गन्तव्य तथा अनुसन्धान गरौं। सम्पदाको संरक्षण गरौं। सभ्य संस्कृति निर्माण गरौं। हाम्रो कला विज्ञानका आकर्षण हुन्। संस्कृति हाम्रो पहिचान हो।

प्रत्येक देशको विकासमा विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग तथा विस्तार अत्यावश्यक मानिन्छ। विज्ञानका विविध विषयले उल्लेखनीय विकास गरिसकेको वर्तमान समयमा कुनै पनि देशको आर्थिक, शैक्षिक सामाजिक परिवर्तनका लागि विज्ञान र प्रविधिलाई सशक्त माध्यम मानिएको छ। शिक्षामा क्रान्तिकारी परिवर्तन विकासका लागि विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग नै किन आवश्यक पर्दछ भन्ने कुराको प्रशस्त उदाहरणहरू रहेका छन्। यस महत्त्वलाई विकसित राष्ट्रले उच्च प्राथमिकताका साथ आत्मसाथ गरिरहेका छन्। हाम्रो देश नेपालजस्ता विकासोन्मुख राष्ट्रहरूले विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा विकास गर्नका लागि आफ्ना प्रयासहरू केन्द्रित गरेका छन्। आजको विश्व विगतको अवस्थाबाट धेरै रूपान्तरण हुँदै

अगाडि बढिरहेको छ। शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार, यातायात, विद्युतजस्ता विषयहरू आज आधारभूत आवश्यकता भनेको सन्दर्भमा आजभन्दा पाँच, छ दशक अघिसम्म यी विषयहरूमा मानिसको पहुँच सन्तोषजनक थिएन। तर आजको एक्काइसौँ शताब्दीमा अग्रजहरूको प्रेरणा र ज्ञानबाट दीक्षित भएर विज्ञान र प्रविधिको उच्च शिक्षामा हामी आउन सफल भएका छौं।

वर्तमान समयमा हामीसँग विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा अधिक संख्यामा जनशक्ति उत्पादन भएको अवस्था छ। मुख्यतः बहुदलीय व्यवस्था र लोकतन्त्रको पुनस्थापना पश्चात् राज्यले अवलम्बन गरेको नीति तथा कार्यक्रमका माध्यमबाट देशभित्र विज्ञान विषयमा थुप्रै कलेजहरू स्थापना र सञ्चालन भएका छन्। चिकित्साशास्त्र र ईन्जिनियरिङ्ग विषयमा नेपालमा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नै प्रतिष्ठित अध्ययन संस्थाहरू सञ्चालित छन् भने नेपालमा उत्पादित जनशक्तिहरू विश्वका अन्य उत्कृष्ट विश्वविद्यालय र अनुसन्धान केन्द्रहरूमा अध्यानरत र कार्यरत रहेको सुखद अवस्था पनि हामीसँग छ। नेपालमा चिकित्सा सेवामा **Test tube baby**, अङ्ग प्रत्यारोपणजस्ता सुविधा, जटिल शल्यक्रिया तथा आँखाको उपचार सेवा उपलब्ध भइरहेका छन्। त्यसैले कुनै पनि देशको विकासका सम्बन्धमा विज्ञान र प्रविधिको संयोजनका साथसाथै विकास सामाजिक वातावरणबाट पनि प्रभावित हुने विषय हो। त्यसकारण कतिपय काम कारवाहीहरू राजनीतिक व्यवस्था, राज्यको सहयोग, जनशक्ति र साधन स्रोतको व्यवस्थापनजस्ता विषयहरूमा प्रत्यक्ष निर्भर रहन्छ।

विज्ञान र प्रविधि देश विकासको एक मुख्य हतियार हो। विज्ञान प्रविधिको प्रयोग तथा विस्तारले समयानुसार परिवर्तन सहज तथा सरल हुने गरेको छ। विज्ञानका विविध विषयले उल्लेखनीय विकास गरिसकेको वर्तमान समयमा कुनै पनि देशको आर्थिक, सामाजिक तथा भैतिक विकासका लागि विज्ञान र प्रविधिलाई सशक्त माध्यम मानिएको छ। विज्ञान र प्रविधिको विकासले हरेक पाइलामा सफलताको उदाहरण छोड्दै गएको छ। तर आवश्यकता अनुसारका अवसर देशमा नहुँदा यी जनशक्ति विदेशिन बाध्य भएका छन्।

नेपाल सरकारले पहिलो पञ्चवर्षीय योजना (२०१३-२०१८) देखि नै विज्ञान र प्रविधिको विकास योजनालाई समावेश गरेको थियो। त्यसपछिका पञ्चवर्षीय योजनामा लगातार विज्ञान र प्रविधिको विकासमा आधारित योजनाहरू निर्धारण गर्दै गएका थिए। सरकारले आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ मा शिक्षा, विज्ञान र प्रविधितर्फ १ खर्ब ७१ अर्ब ७१ करोड रकम विनियोजन गरेको छ। शिक्षामा विज्ञान र प्रविधिको प्रयोगलाई जोड दिँदै दूर शिक्षा र खुल्ला विश्वविद्यालयका माध्यमबाट समेत प्राविधिक शिक्षा दिने व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न जरुरी छ।

शिक्षामा विज्ञान र प्रविधिलाई तीव्र गतिमा जोड दिँदै औपचारिक शिक्षाबाट वन्चित समूहलाई आवश्यक सीपमूलक तालिम तथा साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्छ। नेपालको जल सम्पदा, वन सम्पदा, पर्यटकीय सम्पदा, कृषि, पशुपालन, खानी, वनविज्ञान, जडीवुटी उत्पादन तथा प्रशोधन लगायतका विषयमा जोड दिई प्राविधिक शिक्षाहरू स्थापना गरी विज्ञान र प्रविधिद्वारा प्रविधिक जनशक्ति तयार गर्नुपर्दछ। शिक्षालाई वैज्ञानिक, व्यावहारिक र सीपमूलक बनाउँदै श्रमसँग आवद्ध गरी कम्तिमा उच्च माध्यमिक तहको शिक्षापश्चात् विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रबाट सामान्य जिविकोपार्जन गर्न सक्षम व्यक्ति हुनेछन्। स्वदेशमै रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न शिक्षामा विज्ञान र प्रविधि पूर्वाधारका रूपमा विकास गर्नुपर्दछ। फलस्वरूप प्रत्येक व्यक्तिको लागि रोजगारी अभिवृद्धि गर्न उद्यमशीलता तथा अन्य विज्ञान र प्रविधि क्षेत्रका विशिष्ट व्यक्तिहरूको प्रतिभालाई प्रोत्साहन गर्ने तथा उनीहरूलाई विदेशमा अध्ययन तथा तालिमको व्यवस्था गरी स्वदेशमा सम्मानित स्थान दिने वातावरण तयार गरिनु पर्दछ। विज्ञान र प्रविधिमा ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीको पहुँच कायम गर्न समन्वयात्मक ढङ्गले कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्छ।

विज्ञान र प्रविधिको द्रुत विकासले मानिसको कल्पना शक्तिभन्दा धेरै दूर रहेका असम्भव कुराहरूलाई वास्तविक तथ्यमा परिणत गरी उपयोग गर्न समेत पाउने अवस्था सृजना गरी दिएको छ। आज विज्ञान र प्रविधिको विकासबाट

हामीले परिकल्पना गर्न भ्याएसम्मका कुराहरु एवम् सपनामा देखिएका कुराहरु पूरा भएका छन्, अर्थात् सम्भव भएका छन्। विज्ञान र प्रविधिको माध्यम इन्टरनेटको प्रयोग गर्ने सक्ने सीप र ज्ञानले कुनै पनि देशको जुनसुकै कुना कन्दरामा रहेर पनि संसार हेर्न तथा बुझ्न सक्छौं। आधुनिक परिवेशमा हाम्रो देश नेपालमा पनि विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा विस्तारै अगाडि बढ्दै छ। तसर्थ यसको तीव्र गतिमा प्रयोग गर्दै शिक्षालाई कायापलट गर्न सकिन्छ। विश्वको जुनसुकै स्थानको शिक्षा प्रणाली एउटा कोठाभित्र सीमित रहेर नियाल्न सक्छौं। यसको पहुँच सर्वसाधारण जनतासँग सरोकार राख्ने स्थानीय, निजी क्षेत्र, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरुको विशेष पहलमा विभिन्न तालिम, गोष्ठी सेमिनारहरुको सञ्चालनद्वारा विज्ञान र प्रविधिको समुचित प्रयोगको लागि ज्ञान, सीप तथा व्यापक रूपमा त्यस सम्बन्धि सचेतना प्रदान गर्नुपर्ने देखिन्छ।

सामान्यतया विद्यालयमा प्रशासनिक तथा शैक्षणिक क्रियाकलाप सञ्चालनको लागि विज्ञान र प्रविधिको शिक्षाको विकास वर्तमान समयमा द्रुत गतिमा हुन आवश्यक पनि देखिन्छ। विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग, विकास तथा विस्तारको क्रमसँगै वर्तमान परिप्रेक्षमा राज्य र शासन व्यवस्थासँग जोडिन आउने ई-गभर्नेन्ट, डिजिटल गभर्नेन्ट, पेपरलेस गभर्नेन्ट, इ-गभर्नेन्स मास्टर प्लान, इ-भिलेज, इ-स्कूल जस्ता केही नवीनतम शब्दावलीहरुको व्यापकतासँगै तिनीहरुलाई सार्थकता प्रदान गर्न राज्य निकायबाट विशेष पहलकदमी चाल्नुपर्ने देखिन्छ। जसको निमित्त पहिलो प्रयास नै विद्यालय तहबाट हुनुपर्छ। शिक्षक वर्गबाट हुनुपर्छ। शिक्षकहरुलाई विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा प्रवेश गराउने, अभ्यस्त गराउने पहिलो माध्यम हो, कम्प्युटर शिक्षाको ज्ञान र चलाउने सीप। शिक्षकहरुलाई विभिन्न माध्यमबाट कम्प्युटर शिक्षा र त्यससम्बन्धी सीप दिन सकियो भने मात्र उनीहरुले भविष्यका कर्णाधार विद्यार्थीहरुलाई आफूले प्राप्त गरेको ज्ञान र सीप बाँड्न सक्छन्। परम्परागत शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको विकल्प स्वरूप आफ्नो शिक्षण सिकाइ कार्यलाई थप प्रभापकारी, आधुनिक र प्रविधिमैत्री बनाउन

सक्छन्। परिणाम विद्यार्थीहरुमा समेत आधुनिक विज्ञान र प्रविधिको ज्ञान, क्षमता एवम् सोचको विकास हुन्छ। साथै समाजमा विश्वव्यापीकरणको प्रभावले एकासी सृजना गरेका चुनौतिहरुसँग मुकाबिला गर्न र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा समेत प्रतिस्पर्धात्मक बन्न सक्षम बनाउन मार्ग निर्देशन गर्दछ।

नेपालमा सरकारले लामो समयदेखि विज्ञान र प्रविधिलाई प्राथमिकता दिदै आएका पनि यसप्रति ठोस नीति, नियम तथा कार्यक्रम प्रस्तुत गर्न नसक्दा योजनाहरु कागजमै सीमित हुने गरेका छन्। यसैगरी विज्ञान र प्रविधिमा अपर्याप्त बजेट, प्रयोगात्मक शिक्षाको कमी, स्तरीय प्रयोगशाला र अनुसन्धान केन्द्रको अभावजस्ता विभिन्न समस्याका कारण नेपाल विज्ञान र प्रविधिमा पछि पर्दै आएको छ। शिक्षामा विज्ञान र प्रविधि अति नै संवेदनशील कुरा हो। त्यसैले विज्ञान र प्रविधिमा देखिएका तमाम चुनौतिहरुलाई चिर्नका लागि राज्यको तीनै तहमा स्थापित सरकार अपरिहार्य विषयवस्तु बन्न पुगेको छ। मानव जीवनमा शिक्षा जीवनभर सिकिरहने कुरा हो। त्यसैले राज्यले स्वावलम्बी र समतामुलक समाजको निर्माण गर्न सर्वाङ्गीण रूपमा आधारभूत कोषहरुको समायोजन गर्नुपर्दछ। शिक्षामा विज्ञान र प्रविधिको माध्यमबाट आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक, साँस्कृतिक सशक्तिकरणका लागि सचेतना एवम् अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ।

आजको शिक्षामा विज्ञान र प्रविधि आधारभूत आवश्यकताको प्रमुख विषय बनेको छ। त्यसैले यसको कार्यान्वयनका लागि विज्ञान र प्रविधि समाजको विकास गर्नका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्यहरु भइरहेका छन्। साथै शिक्षक, विद्यार्थी र समुदायका व्यक्तिहरुको प्रतिनिधित्व गरी विज्ञान र प्रविधि कार्यक्रमहरुको सञ्चालन र प्रचार-प्रसार गर्न जरुरी छ।

अबको पुस्तालाई शिक्षामा विज्ञान र प्रविधिको कार्यक्रम आयोजना गरी सञ्चालन, कार्यान्वयन र समापनमा सक्रिय सहभागिता बढाउन, विद्यार्थीहरुको सक्रियतामा

प्रत्येक स्थानीय तहमा विज्ञान र प्रविधि क्लबको स्थापना गर्नुपर्दछ। समयासापेक्ष प्रत्ये विद्यालयमा शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा विज्ञान र प्रविधि मेला र प्रदर्शनी कार्यक्रम गर्नुपर्दछ। यसबाट विज्ञान र प्रविधिको लोकप्रियता, व्यावहारिक प्रयोग, उपयोगिताबारे जानकार भइ उत्साहित र जागरुक हुन सहयोग पुग्दछ। अवको शिक्षालाई अनुसन्धानात्मक र नवपर्वतनात्मकको रूपमा प्रभावकारी बनाउन हरेक ग्रामीण क्षेत्रमा विज्ञान र प्रविधि मेला तथा विज्ञान र प्रविधि फोरम स्थापना गर्नुपर्दछ।

विज्ञान र प्रविधि देश विकासका लागि अपरिहार्य क्षेत्र भएकाले यस क्षेत्रको विकासमा अझ सशक्त रूपमा क्रियाशील हुनुपर्दछ। “शिक्षामा विज्ञान र प्रविधि: देशको समृद्धि” जस्ता नारालाई व्यावहारिक कार्यान्वयन गर्न राज्यको तीनै तहबाट उत्कृष्ट ठोस योजना बनाउनु पर्दछ। नेपालले शिक्षामा विज्ञान र प्रविधिको विकास गर्न सरकारले सर्वप्रथम अनुसन्धानलाई प्राथमिकतामा राखी विश्वविद्यालय

अन्तर्गत हरेक प्रदेशमा स्तरीय अनुसन्धान केन्द्र र प्रयोगशाला स्थापना गर्नु जरुरी छ। स्थापना योजनालाई हरेक वर्षका उत्कृष्ट योजनालाई सरकारले खर्च व्यहोर्ने गरी अघि बढाउने व्यवस्था गर्न जरुरी छ। यसैगरी नेपाली सैद्धान्तिक शिक्षा प्रणालीलाई परिमार्जन गरी व्यावहारिक तथा प्रयोगात्मक शिक्षा प्रणालीलाई प्राथमिकतामा राखेर पाठ्यक्रम विकास गर्न जरुरी छ।

ठेगाना: भूमे ४, काँडा, रुकुम (पूर्व)

पेशा: अध्यापन/अध्ययन

गजल

- नारायण ओली

मलाई सम्झेर आज त भात लगायौं रे आमा
कहाँ गयो खान आऊ साँझ डगायौं रे आमा।

साह्रै सम्झेकी थियोँ रे सुसेली हाल्दै मलाई नै,
रुदा रुदै आँखामा आँसु खास बगायौं रे आमा।

मेरो बाटो कुर्दाकुर्दै आत्तिए जस्तो लाग्छ आज,
साँझमा मेरो झल्को मुटुमा बास बसायौं रे आमा।

आमाले घर आऊ भनी बार बार बोलायौं मलाई,
आज छोराको मुख देखे आस खसायौं रे आमा।

खट्दै थिएँ अझै प्रदेशी बनी आज फाँसी चढाएँ,
छोरा भन्दै निर्जीव मुर्दा लास समायौं रे आमा।

भूमे गाउँपालिका— ८ रुकुम(पूर्व)

बाल प्रतिभा

नाम : करुणा बुढामगर

कक्षा : ७

ठेगाना : भूमे— ३, रुकुम (पूर्व)

लोकसेवा आयोग, शिक्षक सेवा आयोग, हाजिरी जवाफ प्रतियोगिताका लागि उपयोगी

- १) वि.सं. २०७२ सालमा जारी नेपालको हालको संविधानको नाम के हो ?
- a. नेपालको संविधान (स्मरण रहोस्: हालको संविधानको नाम नेपालको संविधान, २०७२ भनेर धेरैले उल्लेख गर्ने गरेको पाइए पनि संविधानको धारा ३०८ मा "यो संविधानको नाम नेपालको संविधान रहनेछ" भन्ने उल्लेख भएबाट नामको पछाडि २०७२ झुण्ड्याउनु गलत हुन्छ।)
- २) नेपालको संविधानमा कति भाग, कति धारा र कति अनुसूची रहेका छन् ?
- a. ३५ भाग ३०८ धारा ९ अनुसूची
- ३) संविधानको भाग २ नागरिकता कति धारा देखि कति धारासम्म रहेको छ ?
- a. धारा १० देखि धारा १५ सम्म
- ४) नेपालमा कस्तो नागरिकताको व्यवस्था गरिएको छ ?
- a. प्रादेशिक पहिचानसहितको एकल संघीय नागरिकता
- ५) नेपालको संविधानको भाग ३ मौलिक हक र कर्तव्यहरूमा कति धाराहरू रहेका छन् ?
- a. धारा १६ देखि धारा ४८ सम्म
- ६) २९ वर्षको उमेरमा सुनसान रातको मौका पारी सिद्धार्थ गौतमले राजकाज छाडेर हिँड्नुलाई के भनिन्छ ?
- a. महाभिनिष्क्रमण
- ७) सूर्यलाई केन्द्र बनाई पृथ्वीलगायत अन्य ग्रह र उपग्रहले सूर्यको परिक्रमा गर्दछन् भन्ने व्यक्ति को हुन् ?
- a. निकोलस कोपर्निकस
- ८) प्रथमपटक झन्डा दिवस नेपालमा कहिले मनाइयो ?
- a. पुस १, २०७५ (स्मरण रहोस्, २०७५ पुस १ गते मनाइएको झन्डा दिवसको नारा मेरो सान मेरो स्वाभिमान, राष्ट्रिय झन्डा मेरो स्वाभिमान रहेको थियो)
- ९) नेपालमा सबैभन्दा धेरै गाउँपालिका भएको जिल्ला कुन हो ?
- a. धादिङ (११ वटा)
- १०) विश्व एड्स दिवस कहिले मनाइन्छ ?
- a. डिसेम्बर १
- ११) १०-१०-१० रणनीति के सँग सम्बन्धित छ ?
- a. एच.आई.भी. एड्स रोग (युएन एड्स लगायत विभिन्न संस्थाहरूले एड्स विरुद्धको सो रणनीति सञ्चालन गरेका, जसअनुसार सन् २०२० सम्ममा एचआईभी संक्रमितमध्ये १० प्रतिशतले आफ्नो अवस्थाबारे थाहा पाउने, तीमध्ये १० प्रतिशतलाई औषधी उपचारको पहुँच हुने र औषधी उपचारमा पहुँच हुने मध्ये १० प्रतिशतको शरिरमा संक्रमण नियन्त्रण हुने लक्ष्य राखिएको)

(संकलन/प्रस्तुतकर्ता: विजय बाँठा मगर)

नेपालमा पाइने स्थानीय गाईहरुको चिनारी

१. **अछामी गाई** : यो संसारकै सबैभन्दा सानो गाई हो। नेपालको सुदूरपश्चिम प्रदेशको अछाम जिल्लामा उत्पत्ति भएको मानिने यस गाईको उचाइ ८८ सेमी तथा औसत तौल ११० किग्रा हुने गर्दछ। यो गाईलाई नौँ मुठे गाई पनि भनिन्छ।

२. **तराई गाई** : मुख्य रूपमा नेपालको तराई क्षेत्रमा पालिने यो गाई बहर उत्पादन गरी गाडा तान्ने र जोत्ने कार्यको लागि निम्ति पालिने गरिन्छ। हाल हरियाणा, जर्सी, साहीवालको वर्णशंकरले गर्दा तराई गाई करिब—करिब लोप अवस्थामा नै छ।

३. **पहाडी गाई** : नेपालको मध्य पहाडी भेगमा पाइने पहाडी गाईहरु भुटान, सिक्किम र दार्जिलिङबाट भित्रिएको पाइन्छ। मुख्यतया यी गाईहरु गोरु, मल र धार्मिक र सामाजिक कार्यको लागि पालिन्छन्। यी गाईहरुको शारीरिक तौल २००—३०० केजीसम्म हुन्छ। शरीरको रङ कालो, रातो, फुस्रो र टाटेपाटे पनि हुन सक्छ। पहाडी गाईले सरदर एक बेतमा १५०—२०० लिटरसम्म दूध दिन्छन् र सरदर ३—४ वर्षमा पहिलो चोटी ब्याउँछन्।

४. **याक, नाक र चौरी** : यी गाईहरु नेपालको हिमाली क्षेत्रमा पाइन्छन्। यिनीहरुको ठूलो शरीर, लामा लामा तिखा सिङ र शरीरभरि भुत्ला भएका हुन्छन्। याकको पोथीलाई नाक भनिन्छ। याक र नाकलाई पहाडी गाई र गोरुसँग प्रजनन गराई खच्चड उत्पन्न गरिन्छ, जसलाई चौरी भनिन्छ। पहाडी गोरु (किर्को) र नाकको प्रजननबाट निस्कने गाईलाई दिम्जो चौरी भनिन्छ भने गोरुलाई दिम्जो झोपक्यो भनिन्छ। त्यस्तै

याक र पहाडी गाईको प्रजननबाट जन्मने गाईलाई उरंग चौरी र गोरुलाई उरंग झोपक्यो भनिन्छ। यस्तो अन्तर्जातीय प्रजननबाट जन्मने चौरीहरुले सन्तान उत्पादन गर्न सक्छन् भने भालेहरु (झोपक्यो)ले सधैं सन्तान उत्पादन गर्न नसक्ने हुन्छन्। दूध उत्पादनको लागि दिम्जो चौरी उत्तम मानिन्छ भने भारी बोक्न र चढ्नको लागि उरंग झोपक्यो उत्तम मानिन्छ।

५. **लुलु** : लुलु गाई मुस्ताङ जिल्लामा पाइन्छ। यो गाईको जुरो हुँदैन। यी गाईहरुको शारीरिक तौल १५०—२०० केजीसम्म हुन्छ। जर्सी नेपालमा पालिने उन्नत गाईमध्ये अत्यन्त लोकप्रिय जात हो। यसले प्रति बेत ७,००० लिटरभन्दा बढी दूध दिन्छ। यसको दूधमा ५.५ प्रतिशतभन्दा बढी फ्याट पाइन्छ। हाम्रो देशमा हाल जर्सी र स्थानीयको क्रस गराउँदा औसतमा २६०० लिटर दूध दिएको पाइन्छ।

६. **खैला गाई** : यी गाई नेपालको पहाडी भेगमा भिर पाखामा चर्न सक्ने गुण भएको गाई हो। यो जातको गाईमा पहिलो पटक ब्याउने उमेर ५५ महिना, बेत अन्तराल १८ महिना, दैनिक दूध उत्पादन २.५ लिटर र दूध दिने अवधि ३०५ दिन पाइएको छ। यी गाईहरु मुख्य रूपमा खेतीपाती सम्बन्धी कार्यहरु खासगरी गोरुहरु खेतबारी जोत्ने कार्यको लागि पालिन्छ।

७. **सिरी गाई** : नेपालको पूर्वाञ्चल विकास क्षेत्रको पहाडी जिल्लाहरु इलाम र पाँचथरमा यी गाई पाइन्छन्। यी गाईहरुको शारीरिक तौल करिब २६८ केजी रेकर्ड गरिएको छ। यो जातको गाईको संख्या कम भएर लोपोन्मुख अवस्थामा छ।

प्रस्तुति : नारायण ओली, नायव पशु सेवा प्राविधिक

कार्यालयबाट प्रकाशित विभिन्न सूचनाहरु

भूमे गाउँपालिका गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

खाबाडबगर, रुकुम (पूर्व)
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

करार सेवामा दरखास्त आह्वान सम्बन्धी सूचना

(तेस्रो पटक प्रकाशित मिति २०७९/०९/२२)

भूमे गाउँपालिका अन्तर्गत झुम्लाबाड सामुदायिक स्वास्थ्य इकाईको लागि मिति २०७९/०८/२८ मा दोस्रो पटक अ.न.मी पदको लागि गरिएको बिज्ञापनमा कुनै पनि उमेदवारको रितपूर्वक दरखास्त नपरेको हुदा तपसिलको संख्या र योग्यता भएको कर्मचारी करार सेवामा लिनुपर्ने भएकोले योग्यता पुगेका नेपाली नागरिकहरूले यो सूचना प्रकाशित भएको मितिले १५ (पन्ध्र) दिनभित्र कार्यालय समयमा राजश्व तिरेको रसिद सहित तोकिएको सम्पूर्ण कागजात संलग्न गरी दरखास्त दिनुहुन सम्बन्धित सबैको जानकारीको लागि यो सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।

तपशिल:

विज्ञापन नं.	पद	तह	संख्या	काम गर्नुपर्ने स्थान
०४-०७९/०८०	अ.न.मी	सहायक चौथो	१ (एक)	सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई झुम्लाबाड

योग्यता

- दरखास्त दिने स्थान: भूमे गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय खाबाडबगर रुकुम (पूर्व) ।
- न्यूनतम शैक्षिक योग्यता:
  - अ.न.मी: नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त शैक्षिक संस्थाबाट सम्बन्धित विषय उत्तीर्ण गरी काउन्सिल दर्ता नवीकरण भएको (SBA) तालिम प्राप्तलाई पहिलो प्राथमिकता दिईने छ ।
- दरखास्त साथ संलग्न गर्नुपर्ने कागजात: उम्मेदवारको व्यक्तिगत विवरण, शैक्षिक योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपी, चारित्रिक प्रमाणपत्र, नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र प्रतिलिपी, अनुभवको प्रमाणित प्रमाणपत्र, प्रचलित कानून बमोजिम परिषद दर्ता हुनुपर्ने भएमा दर्ता प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपी (सबै कागजातको प्रतिलिपीको पछाडिपट्टी उम्मेदवार स्वयंमले हस्ताक्षर गरेको हुनुपर्नेछ) ।
- दरखास्त दस्तुर र बुझाउने स्थान: रु ५०० को नगदी रसिद वा सिटिजन्स ईन्टरनेशनल बैंक लिमिटेड भूमे शाखा स्थित खाता नम्बर ०७८०१००००००१२०२ (ग १.३ भूमे गा.पा. आन्तरिक राजस्व खाता) मा रकम जम्मा गरेको सक्कलै भौचर कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- दरखास्त फारम: भूमे गाउँपालिकाको वेबसाईट www.bhumemun.gov.np वा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त गर्न सकिनेछ ।
- दरखास्त दिने अन्तिम मिति: २०७९/१०/०६ गते कार्यालय समयभित्र ।
- उम्मेदवारको उमेर हद: १८ वर्ष पूरा भई ४० वर्ष ननाघेको हुनुपर्नेछ ।
- तलब सुविधा: गाउँपालिकाको नियमानुसार ।
- परीक्षाको किसिम: छोटो सूची, लिखित र अन्तर्वार्ता ।
- थप जानकारी: www.bhumemun.gov.np 9847981037 ,9843199029

कार्यालयबाट प्रकाशित विभिन्न सूचनाहरू

भूमे गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
खाबाडबगर, रुकुम (पूर्व)

जनहितमा जारी सन्देश

- ☞ जन्म, मृत्यु, विवाह, बसाइसराइँ, सम्बन्ध विच्छेद जस्ता न्यक्तिगत घटनाहरू सम्बन्धित वडा कार्यालयमा गइ ३५ दिनभित्रै दर्ता गराऔँ ।
- ☞ आफूले तिर्नु/बुझाउनु पर्ने घर जग्गा कर, मालपोत कर, न्यवसाय कर लगायतका कर तथा शुल्कहरू समयमै बुझाउने बानी बसालौँ ।
- ☞ सार्वजनिक स्थलहरूमा जथाभावी फोहोर नफालौँ, आफ्नो घर आँगन सफा राखौँ र फोहोरको उचित न्यवस्थापन गरौँ ।
- ☞ आफ्नो वरपर सञ्चालनमा रहेका विकास निर्माण कार्यहरूमा सहभागी हुँदै रेखदेख गरौँ ।
- ☞ आफ्ना नानी -बाबुहरूको शिक्षा, स्वास्थ्यमा ध्यान पुऱ्याऔँ ।
- ☞ विद्यालय जाने उमेर समूहका बालबालिकाहरूलाई विद्यालय पठाऔँ, आफ्नो समुदाय र विद्यालयहरूलाई बालमैत्री बनाऔँ ।
- ☞ गाउँघरमा रहेका पुराना पोखरीहरूको संरक्षण गर्दै थप नयाँ पुनर्भरण पोखरीको निर्माण गरी पानीका मुहानहरूको संरक्षण गरौँ ।
- ☞ बालविवाह सामाजिक अपराध भएकाले २० वर्षपछि मात्र विवाह गरौँ र गराऔँ ।
- ☞ सार्वजनिक सम्पत्ति, ऐतिहासिक, पुरातात्विक सम्पदाहरूको संरक्षण गरौँ ।
- ☞ वनमा आगलागी हुन नदिन सावधानी अपनाऔँ ।
- ☞ अपाङ्गता भएका न्यक्तिहरू, असहायहरू, जेष्ठ नागरिकहरू र बालबालिकाहरूलाई आवश्यक सहयोग गर्ने बानी बसालौँ ।
- ☞ न्यवसाय सञ्चालन गर्दा गाउँपालिका वा सम्बन्धित निकायमा अनिवार्य दर्ता गराइ सञ्चालन गर्ने गरौँ ।
- ☞ प्राविधिक सल्लाह बमोजिम उन्नत बीउविजनको प्रयोग गरी कृषिजन्य वस्तुको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गरौँ ।
- ☞ घरेलु हिंसा, लैङ्गिक हिंसा, जातीय भेदभाव लगायतका सबै प्रकारका भेदभाव र हिंसाको अन्त्य गरौँ ।
- ☞ प्लास्टिक जथाभावी नफालौँ, प्लास्टिकको न्यून प्रयोग गरौँ, प्लास्टिकमुक्त गाउँ बनाउने अभियानमा सबैले सहयोग गरौँ ।

उपभोक्ता तथा व्यापारी वर्गमा भूमे गाउँपालिका, रुकुम (पूर्व) को अपिल !

- १) कारोबार स्थलमा साइनबोर्ड, मूल्य सूची भए नभएको हेर्ने बानी बसालौं । प्याकिङमा अधिकतम खुद्रा मूल्य (MRP), उपभोग्य अवधि (Best Before BB) हेरेर मात्र सामान खरिद गरौं ।
- २) प्याकिङ सामानमा लेबल, उत्पादकको नाम, ठेगाना, वस्तुको ब्याच नम्बर, तौल, उत्पादन मिति र उपभोग्य मिति हेरेर मात्र सामान खरिद गरौं ।
- ३) उत्पादन मिति, उपभोग्य मिति नभएको वा केरमेट गरेको वा पुनः लेबलिङ गरेको वस्तु खरिद नगरौं ।
- ४) औषधी तथा औषधिजन्य पदार्थहरुको प्याकिङमा उपभोग्य मिति र प्रयोग गर्ने तरिका छ/छैन हेर्ने बानी बसालौं ।
- ५) वस्तु उत्पादन गर्दा प्रयोग भएका कच्चा पदार्थ, भण्डारण विधि, उपयोग गर्ने तरिका छ/छैन हेर्ने बानी बसालौं ।
- ६) सामान खरिद गर्दा बिल पाउनु उपभोक्ताको अधिकार हो । वस्तु तथा सेवा खरिद गर्दा अनिवार्य रुपमा प्यान वा भ्याट बिल लिने बानी गरौं ।
- ७) कमसल उपभोग्य वस्तु वा सेवाको प्रयोगबाट कुनै हानी नोक्सानी भएमा पालिका वा सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा उजुरी गरौं ।
- ८) अखाद्य वा कमसल उपभोग्य वस्तु तथा सेवाको बिक्री वितरण भएमा स्थानीय प्रहरी कार्यालय वा जिल्ला प्रशासन कार्यालय वा नजिकको गाउँ/नगरपालिका वा आपूर्ति व्यवस्थापन तथा उपभोक्ता हित संरक्षण विभागमा उजुरी गरौं ।
- ९) व्यवसाय दर्ता गरेको व्यवसायीसँग मात्र सामान खरिद गर्ने बानी बसालौं ।
- १०) उपभोक्ता हित विपरित हुने कुनै कार्य भएको थाहा भएमा नागरिक खबरदारी गरौं ।

भूमे गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
 खाबाङ-बगर, रुकुम (पूर्व), लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल